

תכנית טראמפ: לא זו הדרך לקידום שלום

תגובות ראשונות מאת מומחי מכון מיתווים,
בעריכת ד"ר נמרוד גורן ומירב כהנא-דגן

ינואר 2020

בעקבות פרסום תכנית טראמפ, קובעים מומחים במכון מיתווים שלא זו הדרך לקדם שלום ישראלי-פלסטיני. מסמך זה מרכז תגובות ראשונות וקצרות מאת הדיפלומט לשעבר נדב תמיר, שטוען שלישראל דרושה תכנית שלום אמיתית; ד"ר נמרוד גורן, שקורא לקהילה הבינלאומית לומר "לא" לתכנית טראמפ; ד"ר ליאור להרס, שמסביר שבנושא ירושלים, תכנית טראמפ מתנערת מהסטטוס קוו ומהבנות קודמות; יונתן תובל, שקובע שטראמפ מקצין התנהלות מדינית בעייתית של קודמיו כלפי הפלסטינים; פרופ' אלי פודה, שטוען שתכנית טראמפ אינה הזדמנות לקידום שלום; ח"כ לשעבר קסניה סבטלובה, שמזהירה כי תכנית טראמפ עלולה לפגוע ביחסים המתחממים עם מדינות ערב; ד"ר מאיה שיאון-צדקיהו שמדגישה שהאיחוד האירופי – שנותר מחויב לפתרון שתי-המדינות – מתקשה להגיב במשותף לתכנית טראמפ; מירב כהנא-דגן, שמצביעה על הזדמנות להחזיר את הנושא הפלסטיני למרכז השיח הישראלי; ד"ר רועי קיבריק, שקובע שדרושה הכרעה ישראלית פנימית בנושא השלום; והשגריר בדימוס ברוך בינה, שטוען שמנהיגי ישראל זקוקים גם לייעוץ מדיני, ולא רק ביטחוני.

לישראל דרושה תכנית שלום אמיתית הדיפלומט לשעבר נדב תמיר, חבר ועד מנהל במכון מיתווים

תכנית טראמפ נוגדת את האינטרסים של מדינת ישראל, מרחיקה אותנו מפתרון שתי המדינות ומתפרסמת בעייתית בעייתית מאד מבחינה פוליטית. לכן, היא צפויה להביא יותר נזק מתועלת. פתרון שתי-מדינות לשני עמים הוא אינטרס קיומי של ישראל על מנת לשמר את החלום הציוני, שבו מדינת ישראל היא גם מדינת העם היהודי וגם דמוקרטיה בה יש שוויון מלא לכל אזרחיה. אי אפשר להגיע לפתרון שתי-המדינות תוך התעלמות מהאינטרסים הפלסטיניים ובלי מעורבותם בתהליך. הייתי מצפה למנהיגות ישראלית שמסוגלת להבהיר זאת לנשיא אמריקאי. הפלסטינים דוחים על הסף את תכנית טראמפ ולכן היא לא תוביל להסדר, אבל עלינו לנסות למצות מהתכנית את האלמנטים שיסייעו להשיג הסדר בעתיד. בעיקר את העובדה שמדינה פלסטינית קום תקום, גם בחזון של טראמפ, ושמדינה שכזאת חייבת בירה במזרח ירושלים ושגרירות אמריקאית גם שם. היכולת שלנו לקדם שלום אמיתי גבוהה מבעבר. יש לישראל כיום פרטנרים טובים יותר בהנהגה הפלסטינית ממה שהיה באוסלו וקמפ דייוויד. גם ההקשר האזורי הרבה יותר נוח, כפי שמעידה יוזמת השלום הערבית, שמאושרת פעם אחר פעם בפסגות מדינות ערב. במידה שתכנית טראמפ תוביל לסיפוח, היא לא רק תרחיק אותנו מפתרון שתי-מדינות לשני עמים, היא גם תפגע ביציבות האזורית, ביחסינו עם ירדן ובתיאום הביטחוני עם הרשות הפלסטינית, שהוביל לשקט יחסי וירידה משמעותית בטרור. מכיוון שכך, המנהיג הישראלי שיבחר בבחירות הקרובות צריך להוביל מהלך שיספק לנו תכנית שלום אמיתית בתיאום עם הקהילה הבינלאומית, במקום להיגרר אחרי יוזמות שואו שאינן זוכות, ובצדק, לתמיכת רוב הקהילה הבינלאומית ותומכי המפלגה הדמוקרטית בארה"ב. (להרחבה, ראו את [מאמרו של תמיר](#))

הקהילה הבינלאומית צריכה לומר "לא" לתכנית טראמפ ד"ר נמרוד גורן, ראש מכון מיתווים

מאז הטמיע טראמפ לראשונה את המונח 'עסקת המאה' ב-2017, פינתה לו הקהילה הבינלאומית את הזירה, גם כשהתברר שמהלכיו רק מקשים על יישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני. היא לא נקטה שום יוזמה משמעותית משל עצמה, ושמרה ברובה על שתיקה. מדינאים ופוליטיקאים ממדינות העולם, כולל כאלה שגילו בעבר אכפתיות

ומחויבות לקידום השלום, נימקו זאת בשלל טיעונים: אין תחליף להובלה האמריקאית בנושא הישראלי-פלסטיני, הם אמרו. אנו מנסים להשפיע על תוכן התכנית מאחורי הקלעים, הם טענו. לא נשפוט את התכנית מראש ולפני שראינו אותה, הם קבעו. כשתפורסם התכנית, נסתכל על חצי הכוס המלאה ונסה להתקדם, הם הבטיחו. ובהמשך, גרסו שאין טעם להיכנס עם טראמפ לוויכוח על הסוגיה הישראלית-פלסטינית, כי הנושא לא רלבנטי או כי התכנית האמריקאית עשויה בכלל שלא להתפרסם. וכך הגענו למצב בו בשיאו של השיח הישראלי על סיפוח שטחים בגדה המערבית, מגיעים לישראל יותר מ-40 מנהיגים לפורום השואה, ורובם ככולם מתעלמים לחלוטין מהנושא. ואולם, פרסום תכנית טראמפ צריך לחולל שינוי. כעת, תומכי השלום בקהילה הבינלאומית לא יכולים להסתתר עוד מאחורי תקוות מדומות לתכנית אמריקאית מועילה. עליהם להשמיע בבירור את עמדתם נגד התכנית החד-צדדית, להציג פרמטרים חלופיים שיכולים באמת לקדם שלום ישראלי-פלסטיני, לייצר תיאום בין מדינות וגופים שמחויבים לשלום ומוכנים להשקיע למען קידומו, ולחבור לגורמים בישראל וברשות הפלסטינית שמסרבים לקבל את תכתיבי טראמפ. בעוד כשנה יושבע בארה"ב נשיא, אולי חדש. עד אז, יש להבטיח שרעיונות הסיפוח שמופיעים בתכנית טראמפ לא יהפכו למציאות בפועל. (להרחבה, ראו את [מאמרו של ד"ר גורן](#))

בנושא ירושלים, תכנית טראמפ מתנערת מהסטטוס קוו ומהבנות קודמות ד"ר ליאור להרס, מנהל התכנית לקידום שלום ישראלי-פלסטיני במכון מיתווים

בנושא ירושלים, תכנית טראמפ מתנערת מההבנות שהושגו בעבר בין ישראלים ופלסטינים ומנפצת את "מתווה קלינטון" כמודל לפתרון בעיר. על פי התכנית, רוב השכונות הפלסטיניות במזרח ירושלים יהיו תחת ריבונות ישראלית וכך גם כל חלקי העיר העתיקה. התושבים הפלסטינים באזורים אלו יוכלו להחליט אם הם רוצים להיות אזרחי ישראל או פלסטיני, או לשמור על מעמדם כ"תושבי ישראל". יחד עם זאת, התכנית מציעה להפוך את תוואי גדר ההפרדה, שהותיר מספר שכונות ירושלמיות מעבר לגדר, מ"גבול ביטחוני זמני" (כפי שהוגדר בזמנו) לגבול קבע בין ישראל והמדינה הפלסטינית. כלומר, באזורים הירושלמים שנותרו מעבר לגדר (ובהם כפר עקב ומחנה הפליטים שועפאט) ושהפכו ל"שטחי הפקר" ללא ניהול ישראלי או פלסטיני, תוקם הבירה הפלסטינית. התכנית מוסיפה לכך גם את אבו דיס, שמחוץ לגבול המוניציפאלי, וקובעת שהפלסטינים יורשו לקרוא לה "אל-קודס". הצעה זו היא המשך לתכנית שקידם השר אלקין לניתוק השכונות מעבר לגדר והתושבים המתגוררים בהם (כ-140 אלף) מירושלים, ומתחברת להצעות עבר על הקמת בירה באבו דיס. אם כן, הצהרת טראמפ כי ירושלים לא תחולק אינה מדויקת. הצעתו מחלקת את העיר, אך לא בין מזרח ומערב אלא בתוך ירושלים המזרחית. בהצהרתו על העברת השגרירות, קבע טראמפ כי הגבול בין הריבונות הישראלית והפלסטינית בעיר ייקבע רק בין הצדדים, אך בתכנית שלו הוא קבע גם את קו הגבול. התכנית מכילה סתירה פנימית בנושא המקומות הקדושים. היא קובעת שהסטטוס קוו יישמר אך גם שמאמינים מכל הדתות יוכלו להתפלל בהר הבית. רעיון זה מנוגד לסטטוס קוו שאוסר על תפילת יהודים, ושאושר בהצהרת נתניהו באוקטובר 2015 במסגרת ההבנות עם ירדן. הצעה זו היא דרמטית ונפיצה, וניתן להניח שזו הסיבה שטראמפ ונתניהו לא הזכירו אותה בנאוניהם.

טראמפ מקצין התנהלות מדינית בעייתית של קודמיו כלפי הפלסטינים יונתן תובל, חבר ועד מנהל במכון מיתווים

הדבר הגרוע ביותר בתכנית טראמפ אינו הפרמטרים אותם היא מציגה להסדר עתידי – כי הרי הפרמטרים של טראמפ אינם מספיקים ממילא להתנעת משא ומתן – אלא ההתעלמות המוחלטת בתכנית מעמדות הפלסטינים. בכך, מרוקן טראמפ מתוכן עקרון בסיסי בדיפלומטיה, שלפיו הגעה להסדר בר-קיימא מחייבת משא ומתן עם הצדדים. עם זאת, להתנהלותו של טראמפ יש תקדימים במדינאות האמריקאית ביחס לתהליך השלום הישראלי-פלסטיני. למעשה, תכנית טראמפ ממשיכה ומקצינה גישות שאפיינו את מהלכי התיווך שנקטו במהלך 20 השנים האחרונות הנשיאים הקודמים – ביל קלינטון, ג'ורג' וו. בוש וברק אובמה. מאמצי התיווך של הנשיא קלינטון, בייחוד במהלך פסגת קמפ דייוויד אותה כינס ביולי 2000, סבלו מההנחה השגויה שאם יחלץ ויתורים דרמטיים-לכאורה מישראל, אז הפלסטינים יהיו מוכנים להתקפל. הנשיא בוש נקט גישה דומה למדי. הוא נשא ונתן רק עם ראש הממשלה שרון על מרכיבי חזון ממשל בוש ביחס להסדר קבע ישראלי-פלסטיני, ונתן לכך גושפנקה רשמית בחלופת המכתבים עם שרון ב-2002. באופן דומה, ב-2005 תמך בוש בניסוג הישראלי החד-צדדי מרצועת עזה, והתעלם מפניות הפלסטינים להיות חלק מהתהליך. בתקופת הנשיא אובמה, מזכיר המדינה קרי הקדיש את מירב מרצו במהלך תשעת חודשי המשא ומתן ב-14-2013 לבחינת רעיונות שונים עם ישראל, מבלי לבדוק האם הם בכלל מקובלים על הפלסטינים. שוב ושוב מניחים נשיאים אמריקאיים בטעות שהפלסטינים יהיו מוכנים לתגמל את האמריקאים על כל ויתור-לכאורה שתעשה ישראל, ולהסכים לתנאים שאפילו לא התייעצו עמם לגביהם.

תכנית טראמפ אינה הזדמנות לקידום השלום פרופ' אלי פודה, חבר ועד מנהל במכון מיתווים

תכנית טראמפ נועדה לכישלון, כי האמריקנים – כמתווך הוגן – היו אמורים להתייעץ לא רק עם ישראל וחלק ממדינות ערב אלא גם עם הרשות הפלסטינית, וכי פרטי התכנית מלמדים על אימוץ חד-צדדי של עמדות הימין והמתנחלים. הצגת התכנית לא תשרת את המטרות של ישראל. ראשית, היא תחזק את עמדת סרבני השלום בצד הערבי שממילא טוענים כי ישראל וארה"ב עושים יד אחת. שנית, היא תחליש את המתונים בצד הפלסטיני המאמינים בפתרון של שלום ובשתי מדינות לשני עמים. במצב הזה, הסלמת הסכסוך מול החמאס בעזה מצד אחד, ויציאת המונים לרחובות בגדה מצד שני, אינם תרחישים דמיוניים. שלישית, מצרים וירדן, החתומות על הסכם שלום עם ישראל, יעמדו מול לחץ עממי. יתרה מזו, אם ישראל תממש חלק מעיקרי התכנית (כמו למשל ההצעות לסיפוח), המשטרים בירדן ובמצרים יעמדו בפני הכרח לפגוע בשלום. החזרת השגריר והקפאת המגעים הביילטרליים הם צעדים שכבר נעשו בעבר ועלולים בקלות להתרחש שוב. ולבסוף, הנורמליזציה 'הזוחלת' ביחסי ישראל עם מדינות המפרץ עלולה להיפגע. יש להניח כי תגובות זועמות בעולם הערבי, כמו גם תחושת הסולידריות הציבורית עם הפלסטינים, תחייב את המשטרים הללו להנמיך פרופיל בנוגע ליחסיהן עם ישראל. הצגת תכנית טראמפ היא תעלול פוליטי שנועד לסייע לנתניהו להיבחר שוב, ולא הזדמנות לקדם את פתרון הסכסוך. (להרחבה, ראו את [מאמרו של פרופ' פודה](#))

תכנית טראמפ עלולה לפגוע ביחסים המתחממים עם מדינות ערב קסניה סבטלובה, מנהלת התכנית ליחסי ישראל-המזרח התיכון במכון מיתווים

תכנית טראמפ עלולה לסכן לא רק את היציבות בישראל וברשות הפלסטינית, אלא גם להשליך על המדינות הערביות ואף לחבל בתהליך ההתקרבות בין לבין ישראל. הנפגעת הראשונה עלולה להיות ירדן, שיחסיה עם ישראל כבר ספגו מהלומות קשות בשנים האחרונות. קידום מואץ של "עסקת המאה", אותה הפלסטינים דוחים בתוקף, מסוכן עבור הממלכה ההאשמית והנהגתה. היוזמה הזאת מחמשת את הקיצוניים ומרפה את ידם של המתונים. אם תכנית טראמפ תביא להסלמה בגדה המערבית, וקודם כל בירושלים, גם מהלכי הנורמליזציה עם המדינות הערביות במפרץ יספגו מהלומה ואולי אף ייעצרו כלל. הנושא הפלסטיני אינו נמצא במקום גבוה על סדר היום של העולם הערבי כעת, אך התפתחויות דרמטיות ואיום הסיפוח יחזירו אותו חיש מהר לקדמת הבמה והמנהיגים הערביים יאלצו להתחשב בדעת הקהל במדינותיהם.

האיחוד האירופי מחויב לשתי-מדינות, אך מתקשה להגיב לתכנית טראמפ ד"ר מאיה שיאון-צדקיהו, מנהלת התכנית ליחסי ישראל-אירופה במכון מיתווים

בתגובה לפרסום תכנית טראמפ, האיחוד האירופי הצהיר כי הוא רואה בחיוב את עצם ההתנעה מחדש של תהליך השלום, אך מבהיר כי שלום צריך לקחת בחשבון את השאיפות הלגיטימיות של שני הצדדים. "האיחוד ילמד את התכנית ויבחן אותה על בסיס עקרונותיו ועמדתו בנושא, תוך כיבוד החלטות האו"ם והפרמטרים הבינ"ל המוסכמים", קבעה הודעת האיחוד. בבירות אירופיות שונות מביעים סקפטיות כי תכנית טראמפ תצליח. מאז שנות ה-70 האירופים דוגלים בשתי מדינות לשני עמים לפי גבולות 1967, בכפוף להסכמת שני הצדדים. תכנית טראמפ מרחיקה מאוד את הפלסטינים מכך, ועלולה ליצור נורמות חדשות בפתרון סכסוכים טריטוריאליים שאינן מקובלות על האיחוד האירופי. 37 ראשי מדינות ושרי חוץ לשעבר היו הראשונים להגיב, וקראו לאיחוד שלא לתמוך בתכנית טראמפ. הם הצרו על כך שארה"ב סתתה מהעקרונות עליהם הושתתו תכניות השלום בעבר. שר החוץ של אירלנד הצטרף אליהם. לא נראה שנשיא ארה"ב נתן לאירופים תפקיד פוליטי בתכנית שלו. נראה שכרגיל דחק אותם לתפקיד ה"ארנק" המשלם, עליו האירופים מתרעמים. ג'וזף בורל, שר החוץ החדש של האיחוד האירופי שנכנס לתפקידו בנובמבר 2019, הצהיר על שאיפתו להפוך את האיחוד משחקן נורמטיבי לשחקן גיאופוליטי בעולם שבו כוח חזר להיות שם המשחק ושב הערכים האירופים הליברליים מוצאים עצמם יותר ויותר מבודדים. האירופים פחות ששים מטרמפ להתערב בישראל בזמן קמפיין בחירות, ואולי משום כך עמדתם זהירה ומבקשת קודם ללמוד את התכנית. שר החוץ של בריטניה, דומיניק ראב, שמדינתו עומדת לצאת מהאיחוד האירופי ב-31 בינואר, שחרר הצהרה חיובית יותר כלפי התכנית האמריקאית, וקרא לשני הצדדים לשקול אותה בכובד ראש.

הזדמנות להחזיר את הנושא הפלסטיני למרכז השיח הישראלי מירב כהנא-דגן, סגנית ראש מכון מיתווים

שלוש שנים חלפו מאז נזרק לאוויר הביטוי החלול 'תכנית המאה'. שלוש שנים בהן הקהילה הבינלאומית לקחה צעד לאחור מהסכסוך הישראלי-פלסטיני ונכנסה למצב המתנה. שלוש שנים בהן ארגוני השלום והחברה האזרחית המשיכו לפעול בדרכים שונות כדי לשמר את רעיון פתרון שתי המדינות, אך בשוליים (המתרחבים) גם להתחיל לחשוב על פתרונות אחרים. שלוש שנים וסיבות כה רבות להתנגד לה, ובכל זאת, אם כבר פורסמה ולמרות שאינה צפויה לקדם את השלום, הנה שלושה דברים חיוביים שעשויים להתרחש: (1) החזרת הסוגיה הפלסטינית ותהליך השלום לקדמת הבמה. מאז שנות ה-90 וראשית שנות האלפיים המילה שלום נעלמה הן מהקמפינים הפוליטיים והן מהשיח הציבורי. הנחת תכנית מדינית על השולחן מחזירה את הנושא הפלסטיני ואולי גם את המילה שלום לשיח; (2) אילוץ שחקנים פוליטיים, מדיניים ואזרחיים להתמודד עם סוגיות מורכבות שלעיתים נוח להתעלם או להתחמק מהן. ארגוני חברה אזרחית ישראלים פעלו בשנים האחרונות – יחד עם שותפים פלסטינים – לגבש פתרונות לסוגיות הליבה של הסכסוך. כיום, אל מול מה שמציעה תכנית טראמפ, ניתן לעשות שימוש בידע שיצרו ובקשרים שטוו, כדי למצוא דרכים אמיתיות לקדם שלום; (3) תזכורת לכך שהסוגיה הפלסטינית לא נעלמה ולא תיפתר מעצמה. אין לדעת האם פרסום התכנית יגרור הסלמה בשטח, אבל כבר עכשיו מרגישים את המתיחות באוויר וגוברת המודעות לכך שמשבר עם הפלסטינים יעיב על היחסים שישראל פועלת לקדם עם מדינות האזור.

במקום להיגרר אחרי ארה"ב, דרושה הכרעה ישראלית פנימית ד"ר רועי קיבריק, מנהל המחקרים של מכון מיתווים

הדיון הציבורי בישראל על תכנית טראמפ מאמץ מבלי משים את השקפת העולם המתנחלית, ומתעלם מעמדות הרוב של הציבור הישראלי. הדיון – מימין ומשמאל – מתאר כיצד בחר הממשל האמריקאי לאמץ את הזווית הישראלית, לפגוע ולנתק מגע מהפלסטינים, ולהציג תכנית אשר תהיה נוחה מאין כמותה עבור ישראל. פוליטיקאים ואנשי תקשורת מתארים את התכנית האמריקאית כתכנית שעושה חסד עם ישראל ופוגעת בפלסטינים. אבל, למעשה, רוב הישראלים אינם מרוויחים דבר מהעובדה שרע לפלסטינים. מרבית הישראלים, לאורך עשרות שנים, מתנגדים לסיפוח והקמת מדינה דו-לאומית (דמוקרטית או המבוססת על אפרטהייד). מה שטוב לישראל זה לא עוד שטח בשומרון ועוד מאחז ביהודה, אלא בנייה של יחסי שלום עם השכנים שלנו ובראשם הפלסטינים אשר יחיו במדינה עצמאית, לצד ישראל. תכנית טובה ונוחה לישראל זו תכנית שפועלת להגשים את החזון הזה, ולא אחת המעודדת חלומות סיפוח משיחיים. הבחירות המתקרבות הן הזדמנות טובה לתבוע מהמפלגות תשובה לדרך בה הן הולכות להגשים את השאיפה לשלום. בווישינגטון, כדאי לבחון עם האמריקאים מה יכולה להיות תרומתם הצנועה לבניית יחסי שלום באזור, לא כדי לברוח משיח והכרעה פנימית בשאלה איזו מדינה אנו רוצים לבנות כאן.

מנהיגי ישראל זקוקים גם לייעוץ מדיני, לא רק ביטחוני השגריר בדימוס ברוך בינה, עמית מדיניות במכון מיתווים

טוב עשה מועמד כחול-לבן לראשות הממשלה בהזמינו את האלוף אמיר אשל להצטרף למסעו לווישינגטון, שכן אין טוב מקצין צבא לחוות דעה על טופוגרפיה, גבולות, קווי ראייה והסכמי שיתוף פעולה ביטחוני עם הפלסטינים ועם ארה"ב. טוב לא פחות היה עושה לו זימן למשלחתו גם דיפלומט מנוסה. מערכת היחסים המיוחדת בין ישראל לארה"ב היא המונחת ביסוד היתרון האיכותי שלנו ולהבנת מורכבותה נחוץ דיפלומט מיומן בעל קשרים משני צדי הקונגרס. מעבר לליבה הביטחונית של יחסי ישראל-ארה"ב, קיימת גם המטריה המדינית שארה"ב פורשת מעל ישראל במועצת הביטחון. ארה"ב ניצבת לצד ישראל לעת מלחמה וגם לעת שלום. תמיכה זו היא תולדה של הסכמות פוליטיות פנים-אמריקניות ומשקפת פעילות של שני בתי הקונגרס, 50 האסיפות המדיניות, הממשל הפדרלי על מחלקותיו המקצועיות, התקשורת והמושלים (שלא פעם מולידים את הנשיא הבא). כל זאת, בשיתוף קהילה יהודית חזקה, משפיעה ומעורבת. בקצרה, מדובר במערכת פוליטית דו-מפלגתית ורב-קוטבית שהיא אזרחית במהותה ובאורחותיה ואשר רב-גוניתה הפקרה בשנים האחרונות על ידי הממשלה היוצאת. להבנת האינטראקציה של כל הגורמים הללו ולסינרגיה ביניהם לטובת מדינת ישראל נזקק ראש הממשלה – כל ראש ממשלה – לייעוץ מדיני מקצועי ואחראי. אלוף בצה"ל, ולו גם המוצלח ביותר, אינו יכול לשלוט בכל המרכיבים של המערכת האמריקנית המורכבת והמסוכנת. זוהי מלאכה לדיפלומטים בעלי רקע מדיני וניסיון בעבודה עם הקונגרס.